

Cry 'Havoc', and let slip the dogs of war?

- en normativ analys av PMCs plats i krig

Abstract

Krig ser idag inte ut som de en gång gjorde; totala krig har ersatts med inomstatliga konflikter och humanitära interventioner. I och med detta har även staters roll som ensamma aktörer förändrats och idag finns det även privata aktörer som är aktiva i krig. Denna uppsats har ett dualt syfte där den dels syftar till att utveckla just war-teorin till att även kunna inkludera dessa nya aktörer, dels göra en bedömning huruvida två privata aktörers agerande var rättfärdigat eller ej. Teorin vi ämnar utveckla är av normativ karaktär och bygger på värdena fred och mänskliga rättigheter, vilka vi anser är intrinsikala värden, men som även kan vara instrumentella. I fallet med Executive Outcomes i Sierra Leone fann vi att denna operation i stora drag var rättfärdigad medan Blackwaters agerande på Nisourtorget i Irak inte var det. För att på ett tillfredställande sätt kunna använda vår teori på PMCs är vår slutsats att de fördrag och konventioner som styr krig måste omarbetas för att bli mindre statscentristiska. Vidare måste även statusen av PMCs som aktörer förtydligas.

Nyckelord: Just War Theory, JWT, PMCs, private military companies, normativ analys, Executive Outcomes, Blackwater, Sierra Leone, Irak

Antal ord: 9871

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och frågeställning.....	2
1.3	Avgränsning	2
1.4	Teori	3
1.5	Metod och disposition	3
1.6	Material	4
1.7	Definitioner	4
2	Metod	5
3	Teori och normativ analys	7
3.1	Jus ad bellum.....	7
3.1.1	Rätt intention	7
3.1.2	Rättfärdig sak	8
3.1.3	Proportionalitet i utfall	9
3.1.4	Sista utväg	9
3.1.5	Utsikter till framgång till godtagbara kostnader	10
3.1.6	Legitim auktoritet.....	10
3.1.7	Korrekt krigsförklaring	11
3.2	Jus in bello.....	11
3.2.1	Diskriminering	11
3.2.2	Proportionalitet i angrepp och medel	13
4	Bedömning av empiriska fall	15
4.1	Executive Outcomes i Sierra Leone	15
4.2	Executive Outcomes rättfärdigat?	16
4.3	Blackwater i Irak – händelsen vid Nisourtorget.....	19
4.4	Blackwater rättfärdigat?	20
5	Slutsats	22
6	Referenser	23

Förkortningar

EO: Executive Outcomes

FN: Förenta Nationerna

JWT: Just war-teori, det rättfärdigade krigets teori

PMCs: Private military companies/corporations

RUF: Revolutionära Enade Fronten

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Krig. Få ämnen väcker så starka känslor som krig. För pacifister är krig helt oacceptabelt, eftersom de anser att det är fel att döda och att krig leder till att ett stort antal människoliv går till spillo (Reitberger, 2009 s. 249). Inom realismen ser man på krig som ett sätt för stater att säkra sin överlevnad och makt. Detta är ett synsätt som går igenom i Carl von Clausewitz ord om att krig är en ”fortsättning av politiken med andra medel” (Reitberger, 2009 s. 246). Ett tredje sätt att se på krig är det som förespråkas i det rättfärdiga krigets teori. Anhängare till denna teori menar att krig i grund och botten är en icke-önskvärd situation. Men ibland kan det finnas omständigheter som gör att det är motiverat att tillgripa militärt våld (Reitberger, 2009 s. 251f).

FN:s stadga stipulerar att krig i princip är förbjudet (FN 1, artikel 2:4), men att det exempelvis är accepterat att använda militärt våld vid nationellt självförsvar (ibid., artikel 51). Detta sammanfaller med synen på rättfärdigt skäl i *jus ad bellum* och påvisar att det synsätt på krig som finns i det rättfärdiga krigets teori generellt sett är accepterat. Vidare finns principen om diskriminering i *jus in bello*, vilket innebär att civila inte får utgöra mål vid krigsföring. Denna princip finns kodifierad i exempelvis den fjärde Genèvekonventionen (Genèvekonv. 4), vilket ytterligare ger stöd åt teorins betydelse.

Ett problem med teorin som påtalas är att den utgår ifrån stater som den ledande aktören. Teorin förutsätter mellanstatliga krig som får en att föreställa sig gamla dagars krig på slagfält, eller totala krig som första och andra världskrigen (Kaldor, 2005, s. 25, 34). Den typen av krig är idag inte särskilt vanliga, utan idag är det snarare inomstatliga krig till följd av kollapsade stater eller etniska konflikter som är de dominerande (Aggestam, 2004, s. 13). Responsen på dessa konflikter från det internationella samfundet blir emellanåt en intervention för att säkerställa att de mänskliga rättigheter som FN satt upp följs, alternativt för att konflikten i sig kan bidra till internationell instabilitet, vilket strider mot FN:s stadga (FN 1, artikel 1:1).

Teorin om det rättfärdigade kriget förutsätter enbart stater som aktörer. Dock blir det allt vanligare att dessa stater hyr in privata militär eller säkerhetsföretag för att åta sig uppgifter som traditionellt sett legat på militären. Detta kan vara uppgifter av logistisk natur, som trupp- eller materialtransportering. Det finns andra uppgifter också, såsom bevakningsuppgifter där man har som uppgift att beskydda personer eller platser och utbildning av militär eller polis i den stat man

opererar i. Då vissa av dessa uppgifter är snarlika militärens traditionella uppgifter hamnar dessa aktörer i en slags gråzon. De är inte militärer utan räknas som civila och faller inte under krigets lagar. Men samtidigt fyller de funktioner som gör att de kan agera som militärer. För teorin om det rättfärdigade kriget skapar detta problem med exempelvis principen om legitim auktoritet, men även kring principen om diskriminering. Hur kan man förändra principerna i det rättfärdiga krigets teori för att göra dem mer användbara på nya aktörer, som privata militärföretag?

1.2 Syfte och frågeställning

Vårt syfte med uppsatsen är att diskutera kring en mer tillämpbar just war-teori (JWT) än den som existerar och används idag. Detta eftersom vi anser att nuvarande teorin inte är tillräckligt bred för att inkludera de nya aktörer som förekommer i dagens moderna krig. I vår uppsats kommer vi fokusera på *private military companies* (PMCs) som den aktör som vi anser JWT bör bli mer användbar på. Detta kommer ske genom att vi tillämpar teorins principer på PMCs roll i krig. Därmed breddar vi JWT och gör den mer användbar på dagens nya krigsföring. Genom att göra detta menar vi att det, utifrån teorins principer, går att bestämma om PMCs agerande i olika situationer är rättfärdigat eller inte. Vi kommer alltså titta på JWT utifrån hur den kan utvecklas för att inberäkna PMCs som aktör, vilket betyder att vår frågeställning ligger på en låg abstraktionsnivå. För att ytterligare stärka vår argumentation kommer vi använda oss av vår nya teori och göra en normativ bedömning av två empiriska fall. Således lyder våra frågeställningar:

Normativ frågeställning:

Under vilka förutsättningar kan PMCs verksamhet i krig rättfärdigas?

Normativ frågeställning med fokus på empiriska fall:

Var Executive Outcomes och Blackwaters operationer i Sierra Leone respektive Irak rättfärdigade?

1.3 Avgränsning

Diskussionen kring JWT och huruvida den är tillämpbar på nyare krig är så pass stor att en avgränsning behövs. Vi kommer följaktligen betona JWT-kriterierna *jus ad bellum* och *jus in bello*. Fokus kommer ligga på *jus in bello*, då det är under krigets skede som PMCs har sitt syfte. *Jus ad bellum* kommer att tas upp, dels för att de är viktiga principer för de som eventuellt kontrakterar PMCs - stater, dels för att se vilka av dessa principer som är direkt tillämpbara på PMCs. Det sista

kriteriet inom JWT, *jus post bellum*, kommer inte inkluderas i analysen då vi anser att den inte är lika välutvecklad som de två andra. Det skulle dock kunna diskuteras om vilken roll PMCs kan ha i *jus post bellum* i fråga om återuppbyggnad eller opplärning av inhemsk polis och militär i exempelvis kollapsade stater. Detta kommer vi dock inte göra.

Ibland sker en uppdelning mellan PMCs och PSCs (private security companies) för att markera att vissa företag inte strider utan endast agerar i defensiva operationer (Chesterman & Lehnardt, 2007, s. 2). Vi väljer däremot att använda PMCs som en gemensam benämning på båda typer av företag. Detta för att vi anser att PSCs kan vidga sina möjligheter till att också utföra offensiva operationer om uppdrag kräver det (Kinsey, 2006, s. 9-10).

1.4 Teori

Då hela uppsatsen utgår från JWT kommer vi endast använda oss av den teorin. Eftersom det finns många definitioner av JWT kommer vi begränsa oss genom att använda den definition som finns i boken "Just Wars: from Cicero to Iraq" av Alex J. Bellamy. Detta för att han dels beskriver teorins utveckling över tid, men framförallt eftersom han staplar upp, och beskriver principerna inom *jus ad bellum* och *jus in bello* på ett tydligt vis. De principer inom *jus ad bellum* och *jus in bello* som kommer behandlas är *rätt intention, rättfärdig sak, proportionalitet i utfall, sista utväg, utsikter till framgång till godtagbara kostnader, legitim auktoritet, korrekt krigsförklaring, diskriminering och proportionalitet i angrepp och medel* (Bellamy, 2006, s. 122-124). JWT uppmuntrar inte till krig utan strävar efter att aktörer, som vill påbörja ett krig och vill kunna rättfärdiga den handlingen, ska följa dessa principer (Reitberger, 2009, s. 251-255).

1.5 Metod och disposition

I vår uppsats kommer vi sträva efter att genomföra en normativ analys i egentlig mening (Badersten, 2006 s. 47-50). Detta beror delvis på att JWT i sig är normativt uppbyggd, men även på att vi har som syfte att utvidga teorin och därmed ändra normen. Fokus kommer således ligga på vår omformning av JWT och hur vi argumenterar för vår sak utifrån en normativ metod. Vi kommer ta upp värden, såsom fred och mänskliga rättigheter, som vi anser är ytterst relevanta för den normativa analysen. Vidare kommer vi att definiera PMCs, vilka förekommer i vår frågeställning. De ovan nämnda värdena kommer också definieras för att få en bättre förståelse för deras betydelse i uppsatsen. Då uppsatsen kommer ha en normativ ansats kommer vi inte operationalisera dessa begrepp på samma sätt som i rent empiriska analyser, där indikatorer tas fram för att mäta begrepp (Esaiasson m.fl., 2007, s. 64).

Härpå följer en prövning av vår utvecklade teori på några empiriska fall för att se hur teorin tolkar olika situationer där PMCs har varit involverade. Kan, och i så fall hur kan, dessa fall rättfärdigas utifrån vår teori? I denna del kommer den andra normativa frågeställningen ta över. Slutligen kommer vi diskutera resultatet av vår utveckling av teorin och tillämpning på empiriska fall.

1.6 Material

Till stor del kommer vi använda oss av sekundärmaterial såsom böcker och artiklar, både publicerade i pappersform och på internet. Det primärmaterial som kommer användas består av offentliga FN-dokument såsom olika Genèvekonventioner och FN:s stadga. Självklart måste det förekomma en kritisk granskning när till exempel artiklar från diverse tidningar används. Tidningens politiska ståndpunkt och ägare kan påverka hur olika händelser beskrivs och framställs. Detta måste vi ha i åtanke när sådana källor används. En variation av källor breddar också åsikterna och ger en mer allomfattande syn på ämnet samt att det minskar inflytandet av subjektiva källor. I avsnittet om Executive Outcomes i Sierra Leone är dock informationen hämtad från P. W Singers bok "Corporate Warriors: the Rise of the Privatized Military Industry" (2004). Detta är gjort för att han i denna bok på ett tydligt sätt beskrivit händelseförloppet i konflikten samt att han anses vara en av världens ledande experter på privata aktörer i krig. Detta kan ses som en källkritisk svaghet, men vi har gjort bedömningen att han har hög trovärdighet.

1.7 Definitioner

Vi kommer använda oss av definitionen av PMCs som beskrivs i boken "From Mercenaries to Market" av Chesterman och Lehnardt (2007). Detta eftersom vi anser att författarna på ett tydligt sätt i boken beskriver svårigheten i att avgöra vilken roll PMCs har. Definitionen lyder:

[...] firms providing services outside their home states with the potential for use of lethal force, as well as training of and advice to militaries that substantially affects their war-fighting capacities. (Chesterman & Lehnardt, 2007, s. 3)

Chesterman och Lehnardt tar med i beräkningen svårigheterna med att skilja mellan offensiva och defensiva operationer i konflikter med låg intensitet, där ingen tydlig frontlinje finns (2007, s. 3). Vi tolkar detta som att definitionen både kan definiera PMCs och PSCs. Detta anser vi eftersom vi menar att trots de olika beteckningarna kan båda typerna av företag utföra liknande operationer, säkerhetsrelaterade som militära.

2 Metod

Denna uppsats kommer följa det som Björn Badersten kallar för ”normativ analys i egentlig mening” (Badersten, 2006 s. 47-50), då syftet med uppsatsen är att utveckla JWT för att modernisera den och göra den mer användbar på moderna aktörer.

I normativ analys står alltid ett eller flera värden som grund för argumentationen (Badersten, 2006 s.21). De värden som ligger som grund för denna analys är fred och respekt för mänskliga rättigheter. Mary Kaldor definierar krig som ”våld med politiska motiv mellan stater eller organiserade politiska grupper” (Kaldor, 1999 s. 9f). Fred borde då kunna definieras som frihet från, eller avsaknad, av våld med politiska motiv mellan stater eller organiserade politiska grupper. Vidare bör denna definition även kunna gälla för inomstatliga konflikter. Anledningen till att vi ser fred som ett värde att basera vår analys på är att JWT i sig själv inte är en krigsmanual utan snarare riktlinjer för hur och varför krig kan föras, i de situationer där alla fredliga möjligheter uttömts samt att man, när man väl inleder ett krig bör ha fred som mål (Reitberger, 2009 s. 253f). Mänskliga rättigheter, eller rättare sagt respekt för mänskliga rättigheter, blir i denna analys ett värde då de principer som vi baserar detta värde på, FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheterna (FN 2), är inbakade till viss del i JWT, framförallt i *jus in bello*.

För att kunna rangordna dessa värden, måste man se på vad de är för typ av värden. Fred är ett tillstånd av stabilitet och avsaknad av, reellt och hot om politiskt våld, där människor har möjlighet att avnjuta sina mänskliga rättigheter och i bästa fall kunna utvecklas som människor. Respekt för de mänskliga rättigheterna är en förutsättning för att man ska kunna uppnå, men även kvarhålla, ett tillstånd av fred.

Varken fred eller respekt för de mänskliga rättigheterna kan ses som instrumentella värden på det vis som Björn Badersten beskriver dem (Badersten, 2006. S. 26). Instrumentella värden är värden som enbart får värde i förhållande till vad de leder till (ibid.). Skulle man se på respekt för de mänskliga rättigheterna utifrån detta synsätt skulle det alltså i sig själv inte ha ett värde. Endast om följderna av att värdet efterlevs innebär något gott skulle det ha ett instrumentellt värde. Vi anser att mänskliga rättigheter har ett egenvärde, då de kodifierar de fri- och rättigheter som varje människa har. Vi ser inte att respekt för mänskliga rättigheter enbart har ett värde på grund av de följder som det kan ha och anser således att detta är ett intrinsiskt värde, dvs. har ett värde i sig själv (Badersten, 2006 s.25). Dock kan det tilläggas att detta värde har positiva följder om det efterlevs. Gällande fred skulle man kunna påstå att fred enbart har ett värde då det leder till att människor får en möjlighet att utveckla sina liv i de riktningar som de finner bäst lämpade, utan att behöva oroa sig för att förlora sina eller sina näras

liv. Fred skulle med detta synsätt vara ett instrumentellt värde. Vi är av den uppfattningen att det är väldigt få människor som ser krig som ett önskvärt tillstånd varpå man kan dra slutsatsen att det motsatta, det vill säga fred, har ett egenvärde utifrån de egenskaper som nämndes ovan, vilka innefattas i tillståndet.

Då vi anser att båda dessa värden är intrinsikala värden blir det svårt att upprätta en värdehierarki. Det ena värdet är inte mer värt än det andra, då de dels är egenvärden och dels är växelverkande värden som påverkar varandra. Det går att tänka sig fred där de mänskliga rättigheterna inte respekteras, men det är svårare, om än inte omöjligt, att tänka sig en situation där de mänskliga rättigheterna efterföljs som inte innebär en fredssituation.

Hur menar vi då att JWT står i förhållande till dessa värden? Det går att se på JWT både från ett deontologiskt och från ett teleologiskt perspektiv. Med ett teleologiskt perspektiv menas att de följer som ett korrekt förhållningssätt till JWT får är goda och på så sätt rättfärdigade (Badersten, 2006 s. 114). I detta fall skulle det alltså innebära att om de principer som finns i JWT efterföljs leder detta till både fred och respekt av mänskliga rättigheter. Samtidigt kan man se på JWT ur ett deontologiskt perspektiv. Detta innebär att principerna i JWT ska ses som tydliga regler som måste följas oavsett vad de får för konsekvenser (Badersten, 2006 s. 110).

Vi anser att det i vårt fall inte går att skilja på dessa normativa logiker på ett tydligt sätt. Å ena sidan innebär det att om man inte följer de principer som finns i JWT, dels de existerande men även de som vi ämnar utveckla, blir det krig som förs orättfärdigt och måste fördömas. Å andra sidan, om man inte följer samma principer så blir konsekvenserna av detta att de värden som vi anser vara riktlinjerna inte efterföljs på ett tillfredsställande sätt. Vi positionerar oss mellan dessa två inriktningar och menar att de principer som innefattas av JWT bör efterföljas, dels för att brott mot de legala riktlinjer som innefattas av JWT leder till orättfärdigförklarande av krigsföringen och dels för att konsekvenserna av att de följs blir bättre än om de inte följs.

Den teori vår studie leder fram till, kommer att användas för att avgöra om Executive Outcomes och Blackwaters operationer i Sierra Leone respektive Irak kan anses rättfärdiga. Anledningen till att vi valt dessa företag är att de båda spelat stor roll i uppkomsten av, och uppmärksamheten för, denna typ av företag. EO räknas som det första moderna privata militärföretaget (Isenberg, 2009, s. xi), och Blackwater gjorde så att världen fick upp ögonen för denna typ av aktörer i och med attacken mot dess anställda i Fallujah i Irak (Sizemore & Kimberlin, 2006-07-26).

3 Teori och normativ analys

I denna teoridel kommer vi gå igenom principerna och se vilka som vi kan förändra, vilka vi kan ta bort och om det behövs läggs till någon princip. Detta gör vi för att kunna ändra förutsättningarna för rättfärdigandet av PMCs verksamhet i krig. Vi kommer diskutera *jus ad bellum* och *jus in bello*, vilka är de två komponenter som ingår i JWT. Rent spontant kan *jus in bello* verka mer relevant att diskutera i anknytning till PMCs, men vi menar att *jus ad bellum* också har en betydelse för hur vi kan analysera PMCs handlingar. Definitionen av kriterierna och principerna kommer, som nämnts innan, från Bellamys bok ”Just Wars: from Cicero to Iraq”. Därefter kommer vi ta in andra källor, exempelvis Michael Walzer, för att få en mer allomfattande beskrivning.

JWT strävar efter att alla principer ska uppfyllas, men i verkligheten väger principer olika mycket för aktörer i olika situationer (Bellamy, 2006, s. 121). Det är värt att nämna att Bellamy delar in JWT i tre olika subversioner. Två av dem, positiv och naturlag, behandlar den legala respektive den etiska argumentationen (Bellamy, 2006, s. 119). Vi väljer att ta med denna uppdelning då vi menar att JWT till viss del består av både naturlag och positiv lag.

3.1 Jus ad bellum

Denna första del av JWT, *jus ad bellum*, behandlar alltså om det finns rättfärdiga skäl för att starta ett krig och hur aktörer kan argumentera för sina valda beslut (Bellamy, 2006, s. 121). Kritiker menar att *jus ad bellum* är väldigt elastisk i den meningen att nästan vad som helst kan rättfärdigas utifrån den; att kriteriet är alltför tillåtande (Bellamy, 2006, s. 131).

3.1.1 Rätt intention

Krig bör inte ske av själviskhet eller hat mot fienden, utan för att man vill gagna det allmännyttiga. Rätt intention är en del av kärnan i JWT och hur teorin rättfärdigar dödande. Krig får inte ske i eget syfte, på grund av hat eller avundsjuka. Dödande i krig får endast ske då det tjänar syftet att försvara det allmännyttiga eller rättgöra fel. Det har diskuterats en del om huruvida denna princip bör vara kvar, men att ta bort den skulle innebära frågor om hur man rättfärdigar dödande i krig överhuvudtaget (Bellamy, 2006, s. 122). Betoningen i denna princip har traditionellt legat på strävan efter en varaktig fred (Höglund, 2004, s. 38).

Humanitär intervention anses idag vara en rättfärdig intention, eftersom en sådan, enligt folkrätten, görs i syfte att skydda mänskliga rättigheter (Österdahl, 2004, s. 77). Detta anses vara rättfärdigat trots att den intervenerande aktören kränker den berörda statens suveränitet (Walzer, 1992, s. 101). Intentionen hos aktören eller aktörerna som ingriper bör vara att undsätta den förtryckta, eller nödsatta, befolkningen och endast det (Walzer, 1992, s. 104). Syftet ska inte vara att dominera och kunna utöva makt över den inblandade staten. Det är viktigt för aktörer att ha detta i åtanke innan de intervenerar, eftersom en sådan intervention innebär en gränsövergång i legal mening (Walzer, 1992, s. 106). Med det menas att de intervenerande aktörerna bryter mot principen om icke-intervention (FN 1, artikel 2:7)

Nu är frågan om PMCs kan ha rätt intentioner när de går in i krig? Även om dessa företag kontrakteras av en viss aktör, innebär detta att de kommer ha samma intention som den aktören eller har de en egen agenda? Enligt Pattison ligger det moraliska dilemmat i att PMCs kan ha ett opassande motiv till att gå in i krig, vilket gör att andra människor kan skadas på grund av det motivet. Det finns begränsningar för hur mycket en människa kan legitimera i vinstsyfte och dessa består i att skada eller att hjälpa till att skada andra (Pattison, 2008, s. 144-145). Utgår vi från vad Pattison anser om saken blir det svårt att rättfärdiga PMCs intentioner i krig. Självklart kan och har personer inom PMCs olika motiv till att kontrakteras till operationer, men det blir problematiskt när motivet är pengar. Enligt Pattison ligger skillnaden i intentionen i förhållande till motivet (Pattison, 2008, s. 146-147). Intentionerna hos den kontrakterande aktören kan också skilja sig från intentionerna hos de inhyrda PMCs, vilket kan skapa en störning i vad aktören vill och vad som i verkligheten utförs (Pattison, 2008, s. 148-149). Därför är en närmare titt på PMCs intentioner viktigt i bedömningen, eftersom de inte alltid är samstämmiga med den kontrakterande aktörens (Pattison, 2008, s. 158).

3.1.2 Rättfärdig sak

Rättfärdig sak ses ofta utifrån absoluta termer; antingen krigar man för en rättfärdig sak eller så gör man det inte. Detta tankesätt följs upp av den positiva lagen som menar att aktörer antingen följer eller strider mot lagen. Denna princip brukar begränsas till självförsvar, försvar av andra, återuppbyggnad av fred, försvar av mänskliga rättigheter och bestraffning av brottslingar (Bellamy, 2006, s. 122).

Denna princip kan vara svår att tillämpa på PMCs. Det går knappast att framhålla att PMCs går in i krig på grund av självförsvar. Dock skulle det kunna påstås att de krigar för att försvara andra, återuppbygga fred och försvara mänskliga rättigheter. Men för oss tycks det vara oklart om PMCs kan sägas kriga för en rättfärdig sak om de går in i krig för att de blir betalda. Det kan vara en fråga om vilka ögon man tittar med. Är det en rättfärdig sak om PMCs strider för pengar men följderna också blir fred? Möjligheten finns också att PMCs kan ha fred som motiv och att de genom att respektera de mänskliga rättigheterna bidrar till att fred kan skapas eller återuppbyggas. Det kan även tänkas att PMCs

väljer kontrakt utifrån vilka skäl kontraktören har. Detta skulle eventuellt kunna stärka deras legitimitet. Detta dilemma finns också hos den reguljära armén, men vi menar att det blir mer problematiskt hos PMCs

I allmänhet innehar mäktiga och legitima stater en större elasticitet än svagare och mindre legitima stater. Det betyder att de starka kan vrida och vända på sina orsaker till att gå i krig i större utsträckning än de svagare staterna. Men trots det finns det alltid ett krav på att det ska finnas goda skäl till att utkämpa krig (Bellamy, 2006, s. 132), samt att dessa skäl ska godtas av andra.

3.1.3 Proportionalitet i utfall

Aktörer bör sträva efter att krigets skada blir mindre än de som förekommer på grund av det felaktiga agerandet, vilket nu gottgörs i kriget. Proportionalitet spelar en stor roll i bedömningen av huruvida ett krig är rättfärdigt eller inte (Bellamy, 2006, s. 123). Det vill säga att alla orättfärdiga handlingar inte rättfärdigar krig i sig. Denna princip kan tolkas som att om till exempel A börjar beskjuta B inom ett område är det inte rättfärdigt för B att förstöra hela A:s territorium. Det ska finnas en proportionalitet i krigandet. Walzer menar att dagens moderna omständigheter omöjliggör ett rättfärdigande av krig, eftersom kostnaderna alltid blir större än fördelarna (Walzer, 2004, s. 89). Just denna princip berör inte PMCs särskilt mycket, då de inte är med i beslutsprocessen gällande svar på eventuell angrepp, eller beslut om humanitär intervention. Dock kan varje stridsituation innebära beslut som kan rättfärdigas, eller inte, utifrån denna princip.

3.1.4 Sista utväg

Är våld verkligen den mest lämpliga metoden för att gottgöra fel som skett? Med sista utväg menas inte att alla andra metoder har provats, ty då hade våld aldrig använts eftersom man alltid kan fortsätta förhandla. Istället ska man se över sina mål och bedöma vilken metod som bidrar till att målen uppnås. Utifrån denna princip ska våld endast väljas om man anser att våld är den enda genomförbara metoden för att nå ändamålen i krig (Bellamy, 2006, s. 123).

Denna princip är kanske den tydligaste när det kommer till att visa att JWT inte är en checklista som kan bockas av för att kunna starta ett krig, utan snarare riktlinjer för hur man bör agera om och hur krig ska utkämpas. Sista utväg ska vara en moralisk tröskel som aktörer bör använda mycket eftertanke på innan de väljer en våldsam väg (Walzer, 2004, s. 88) Vi anser att denna princip inte egentligen kan användas på PMCs, eftersom sista utväg inte gäller för dem. Eller rättare sagt kan PMCs inte rättfärdigas utifrån att de skulle ha försökt alla andra lösningar innan sista utvägen. Syftet med PMCs existens är ju att få uppdrag av olika aktörer, det vill säga att sista utvägen för till exempelvis stater blir den första utvägen för PMCs. Utan konflikter hade inte PMCs kunnat verka.

3.1.5 Utsikter till framgång till godtagbara kostnader

Finns det en rimlig chans att vinna kriget till rimliga kostnader? Eftersom krig alltid innehåller en viss grad av skadegörelse och en dödlig risk för icke-kombattanter bör ett krig inte påbörjas om inte de styrande tror att de kommer övervinna fienden. Det bör finnas en beräkning över sannolikheten att vinna och möjliga kostnader för att lyckas (Bellamy, 2006, s. 123). Krig leder alltid till oanade kostnader och därför ska krig inledas försiktigt (Walzer, 2004, s. 88-89).

Denna princip kan delvis användas på PMCs, eftersom de är företag som arbetar i vinstsyfte. Därför borde de ha syftet att lyckas med sina operationer utan att använda för mycket utgifter i förhållande till inkomster. Men det syftet kan däremot strida emot de förbehållanden som denna princip strävar efter. Dessa innebär att det finns ett ansvar hos aktören gentemot de människor den representerar att inte gå in i krig som kan äventyra dessa människors välmående (Bellamy, 2006, s. 123-124). Men för PMCs gäller ansvaret gentemot deras aktieägare. När stater kontrakterar PMCs bör de ställa sig frågan: Kommer vi spara resurser på att lägga ut denna verksamhet på entreprenad? Med detta menar vi att det kan finnas ekonomiska motiv bakom beslut att kontraktera PMCs.

3.1.6 Legitim auktoritet

Endast de aktörer som inte har någon tydlig övermakt kan på ett legitimt sätt ge auktoritet till att starta ett krig. För inte så länge sedan låg denna makt hos varje enskild stat. Men detta begränsades i mitten av 1900-talet av FN-stadgan. Frågan om vem som har auktoriteten att bemyndiga ett krig är fortfarande kontroversiellt idag (Bellamy, 2006, s. 124). Enligt positiv lag ligger denna förmåga hos stater under angrepp och FNs Säkerhetsråd (FN 1, artikel 51). Men naturlagen menar att det under vissa omständigheter är legitimt för individuella stater och allianser att påbörja krig (Bellamy, 2006, s. 124).

Enligt Pattison finns det två moraliska orsaker till varför legitim auktoritet fortfarande är en viktig princip; möjligheten till reglering av krig och till demokratisk kontroll över våldsutövande. PMCs underminerar båda dessa moraler. Genom att begränsa vilka aktörer som kan utöva våld skapas en möjlighet att reglera krig (Pattison, 2008, s. 150). Kontrakteringen av PMCs kan till stor del legitimeras då det ofta är stater och inte PMCs som auktoriserar våldsutövandet. Däremot innebär användningen av PMCs en underminering av en kärnpunkt i principen; nämligen begränsningen av frekvensen och det skadliga i krigsföring. Denna underminering sker på grund av att PMCs inte passar in i regleringar som är statsbaserade. Att PMCs existerar innebär att det finns fler aktörer i det internationella systemet och mindre möjligheter till kontroll och därmed en större risk för instabilitet. När reguljära soldater har vissa lagar som ska efterföljas kan PMCs operera nästan helt utanför sådana lagar (Pattison, 2008, s. 151).

3.1.7 Korrekt krigsförklaring

Kravet på en korrekt krigsförklaring har funnits sedan lång tid tillbaka. Det är ett sätt att tydligt kunna skilja mellan fred- och krigstider och därmed även visa att nya regler ska efterföljas hädanefter. Denna princip hör ihop med föregående princip om legitim auktoritet, eftersom det förr i tiden endast var de aktörer som var legitima som kunde utföra en korrekt krigsförklaring (Bellamy, 2006, s. 124). Det finns en poäng i att kräva en korrekt krigsförklaring av stater. Annars finns det en risk för att stater kan föra krig innan de gör en korrekt krigsförklaring (Pattison, 2008, s. 154), vilket möjliggör en mörkläggning av vissa operationer som inte hade kunnat rättfärdigas (Pattison, 2008, s. 151). Med detta menar vi att stater i princip skulle kunna föra krig med hjälp av exempelvis PMCs i hemlighet, i enlighet med det Clausewitz menade var politik med andra medel (Reitberger, 2009 s. 246).

3.2 Jus in bello

Kriteriet *jus in bello* tar upp hur krig bör genomföras och vilka förbehåll man som stridande part bör efterfölja. Den består av tre grundregler, vilka därigenom ska skydda civilbefolkningen och minska våldet i krig (Bellamy, 2006, s. 124). Eventuella brott mot dessa principer innebär att ett krig, som är rättfärdigt i *jus ad bellum*, blir orättfärdigt. Det är här vår fokus kommer ligga i analysen, särskilt på principen om diskriminering.

PMCs blir i allmänhet kontrakterade när krig väl har börjat och de kommer in som en skyddande och/eller stridande part. Det kan finnas en logisk förklaring till varför PMCs väljer att följa principerna i *jus in bello*; de vill ha ett fläckfritt rykte för att möjliggöra framtida kontrakt och mer vinst. Vikten av ett gott rykte kan leda till att det blir en mörkläggning av operationer istället för insyn (Pattison, 2008, s. 153).

3.2.1 Diskriminering

I krig ska icke-kombattanter, det vill säga civila, i så stor utsträckning som möjligt inte bli attackerade i avsiktligt syfte. Bellamy menar att denna diskriminering av civila borde förstås som ett totalförbud av sådana attacker (Bellamy, 2006, s. 124). Detta synsätt återfinns i första tilläggsprotokollet till Genèvekonventionen som säger att civila aldrig får vara militära mål (Protokoll 1, artikel 51:2). Principen om att civila inte får ses som mål anses vara så pass utbredd och accepterad att den räknas som internationell lag och gäller även för dem som inte skrivit på relevanta fördrag (Byers, 2005, s. 116).

För att kunna avgöra vem som är icke-kombattant eller civil kan man se på den tredje Genèvekonventionen som rör behandlingen av krigsfångar. I den kan man läsa att en kombattant är den som: är under befäl av en annan person, har ett

fast kännetecken på sina kläder som kan identifieras på håll, bär vapen öppet och verkar enligt krigets lagar (Genèvekonv. 3, artikel 4:2,a, b, c, d). Detta gäller såväl för medlemmar av reguljära styrkor hos de inblandade parterna som för frivilliga styrkor och miliser som hör till en av parterna i konflikten, men som opererar utanför sitt territorium (Genèvekonv. 3, artikel 4:1,4:2). Vidare inberäknas även de som följer med armén men som inte är stridande trupper; besättningar, mekaniker, personer som har hand om underhåll samt krigskorrespondenter så tillvida att dessa har godkännande av armén och kan identifieras med id-kort (Genèvekonv. 3, artikel 4:4). Även civila som tar upp vapen när motståndare närmar sig räknas som kombattanter, om de bär vapen synligt och följer krigets lagar (Genèvekonv. 3, artikel 6).

Distinktionen mellan kombattant och icke-kombattant är viktig, då den ger dessa personer olika rättigheter i en krigssituation. Om de som räknas som kombattanter blir tillfångatagna, får de krigsfångestatus och erhåller därmed skydd som exempelvis: rätten att behandlas humant, inte bli utsatt för experiment, skydd mot hot och våld samt vedergällning (Genèvekonv. 3, artikel 13).

Som civila räknas de som inte uppfyller de krav som ställdes ovan, samt kombattanter som inte är i skick att strida eller har gett upp (Genèvekonv. 4, artikel 3). Civila skyddas enligt de principer som återfinns i den fjärde Genèvekonventionen. Dessa principer innefattar bl.a. skydd mot: våld, i synnerhet mord, tortyr, lemlästning och grym behandling, att bli tagen som gisslan, förnedrande behandling samt att bli dömd utan rättegång enligt de principer som gäller för en rättstat (Genèvekonv. 4, artikel 1,a, b, c, d). De rättigheter man erhåller som civil eller som krigsfånge återfinns även i FNs deklaration om mänskliga rättigheter (FN 2, artiklar 3, 5).

Detta blir intressant när man ser på PMCs i en konflikt. PMCs räknas inte som legosoldater, enligt de principer som finns uppställda i legala konventioner gällande legosoldater. Det är också oklart om de räknas som kombattanter (Pattison, 2008, s. 151f). Det naturliga vore att de räknades som kombattanter med tanke på att de ofta är beväpnade och utför uppgifter som traditionellt sett legat hos militären. Vidare skulle det innebära att de som arbetade för PMCs skulle kunna få krigsfångestatus om de blev tillfångatagna.

Walzer menar att soldater i den reguljära armén har ett dubbelt ansvar när det kommer till krigsföring, ett hierarkiskt och ett icke-hierarkiskt (2004, s. 26). Det hierarkiska ansvaret syftar till ansvar uppåt och nedåt i den militära hierarkin och innebär att man uppåt har ansvar att de uppgifter man får utförs på ett tillfredsställande vis och bidrar till det gemensamma målet (Walzer, 2004, s. 23f). Nedåt innebär det att man har ansvar för sina soldater genom att minimera riskerna för dessa och inte utsätta dem för onödig risk (Walzer, 2004, s. 24). Det icke-hierarkiska ansvaret är ett moraliskt ansvar som syftar till de som direkt eller indirekt påverkas av en konflikt men som inte tar del i den (Walzer, 2004, s.25f). Detta ansvar kan sägas gälla det som kallas dubbel effekt. Med dubbel effekt menas att vid vissa tillfällen, då man försöker uppfylla det militära målet, vinst, kommer man bryta mot principen om diskriminering. Detta är godtagbart om nedanstående fyra kriterier uppfylls:

- handlingen ska vara legitim i krigstid
- den direkta effekten ska vara moraliskt acceptabel
- intentionen ska vara god i betydelsen att handlingen endast eftersträvar de goda konsekvenserna samt att de onda konsekvenserna inte ska vara målet eller medlet
- den goda effekten ska vara tillräckligt god för att uppväga de onda konsekvenserna

(Höglund, 2004, s.35)

Enligt Walzer så bör man med det icke-hierarkiska ansvaret som soldat eller officerare se till att det som benämns som onda konsekvenser absolut minimeras (Walzer, 2004, s. 31f), men detta är inte tillräckligt. Förutom avsikten att inte döda icke-kombattanter bör det även finnas ett slags intresse för att vilja rädda civila liv (Walzer, 1992, s. 155f). Detta innebär dock att de som har ansvar för detta måste utsätta sig för större risk (Walzer, 2004, s. 32), men Walzer menar samtidigt att denna risk inte är gränslös (1992, s. 156). Exempel på detta kan vara om fienden använder sig av mänskliga sköldar för att skydda ett objekt mot militärt angrepp, vilket är förbjudet (Genèvekonv. 3, artikel 23; Genèvekonv. 4, artikel 28; Protokoll 1, artikel 51:7). Då kan det sägas att man själv gjort sitt yttersta för att minimera riskerna för civila medan fienden ökat den. För att kunna uppfylla kravet på total diskriminering av civila kommer denna typ av ökad risk med största sannolikhet bli nödvändig.

Jämför man detta med PMCs så har de ett liknande ansvar. Uppåt har de ansvar gentemot sina ägare, men utåt är deras ansvar inte lika tydligt. I likhet med de reguljära trupper som detta ansvar bör gälla för, bör det även gälla för PMCs. Resultatet om så inte är fallet kan bli att de två aktörerna agerar olika, varpå civila inte kan se skillnad på de två olika handlingssätten. Detta kan leda till att bägge aktörers trovärdighet tar skada.

3.2.2 Proportionalitet i angrepp och medel

Krig ska föras på ett sätt så att vapen som är förbjudna inte används och att soldater inte ger sig in i situationer som kan leda till att de bryter någon krigslag. Krigandet ska ske i proportionerligt och inte gå till överdrift, det vill säga endast ske i nödvändiga proportioner (Bellamy, 2006, s. 124). Med det menas att insatserna som sätts in i krig, och som senare vållar skada, ska anses vara verkligt nödvändiga för att nå de uppsatta målen i kriget. Det betyder inte att allt nödvändigt våld är tillåtet, men däremot att allt tillåtet våld måste vara nödvändigt. Aktörer ska sträva efter att använda de medel som leder till minst skada (Höglund, 2004, s. 34).

Det blir svårt att kunna rättfärdiga PMCs om de väljer att inte följa principerna, för att därigenom minska sina utgifter (Pattison, 2008, s. 153). Kommer förbjudna vapen användas och onödigt många att dödas då? Eller finns det så pass starka incitament att följa principerna att PMCs inte kommer bryta dem?

Jus in bello har som mål att krigets följder ska bli så skonsamma som möjligt. Men ett argument som talar emot det är principen om dubbel effekt. Detta argument grundar sig i att följderna av en handling alltid är två; en avsiktlig och en oavsiktlig. Även om våra intentioner är goda kan handlingen ändå leda till oavsiktliga men negativa följder (Bellamy, 2006, s. 124).

4 Bedömning av empiriska fall

Vi ska nu använda vår teori på två olika fall. Valet av fall är komplext. Vilka fall ska det vara och vad ska skilja dem åt? Ska vi välja ett fall som har ansetts rättfärdigt och ett som ansetts det motsatta? Ska fallen skilja sig åt i vilka uppgifter PMCs har haft i respektive fall och anledningen till att de blivit anlitade? Vi har funderat mycket på huruvida vi skulle välja fall som betraktats som rättfärdiga eller inte; har vi i sådana situationer redan tagit bort möjligheten att bedöma utifrån teorin om fallen är rättfärdiga eller tvärtom? Kan resultatet finnas i valet av fall och hur motverkar vi det?

Vi har valt att titta närmare på fallen Blackwater i Irak och Executive Outcomes i Sierra Leone. De kan anses vara två relativt olika fall. Företaget Blackwater blev inhyrda av USA för att bland annat skydda högt uppsatta personer inom den amerikanska gruppen som var stationerade i Irak (Isenberg, 2009, s. 76). Executive Outcomes blev inhyrda av regeringen i Sierra Leone, vars reguljära armé inte kunde hantera de rebellgrupper som fanns i landet (Singer, 2004, s. 112). Dessa företag anlätades alltså av skilda orsaker för att operera i respektive land. Hädanefter kommer vår andra normativa frågeställning att ta över. Den lyder: *Var Executive Outcomes och Blackwaters operationer i Sierra Leone respektive Irak rättfärdigade?*

4.1 Executive Outcomes i Sierra Leone

Executive Outcomes bildades 1989 av Eben Barlow, en före detta officer i den Sydafrikanska armén. EO var verksamma under 1990-talet tills de upplöstes 1999 som en följd av lagstiftning som försvårade deras arbete (Singer, 2004 s.101-102). EOs anställda bestod huvudsakligen av före detta elitsoldater från den Sydafrikanska armén, vilka var anställda på kontraktsbas (Singer, 2004 s. 103). Fördelarna med detta var att man fick en personalbas som hade liknande utbildning, en färdig hierarki och erfarenhet av strid (Singer, 2004 s. 103).

1991 startade ett inbördeskrig i Sierra Leone lett av Foday Sankoh med sitt "Revolutionära enade fronten", RUF (Singer, 2004 s. 111). RUF använde mycket brutalt våld när de exempelvis halshög ledare för gränsbyar och satte deras huvuden på pålar. Ett annat sätt för dem att sprida skräck var genom att hugga händerna av civila men lämna dem levande (Singer, 2004 s. 111).

Den Sierra Leonska armén var vid det här tillfället oförmögen att möta det motstånd som RUF bjöd, varpå man rekryterade kriminella och gatubarn för att stärka den (Singer, 2004 s. 111). Dessa nya soldater var i princip helt otränade och saknade disciplin, vilket manifesterade sig genom att de angrep civila (Singer,

2004 s.111f) och fick namnet sobels; soldat på dagen, rebell på natten (Howe, 1998 s. 313).

Missnöjda med hur regeringen hanterade rebellerna genomförde en grupp unga officerare en kupp 1992 (Kinsey, 2006 s.73). Den nya provisoriska regeringen under ledning av Valentin Strasser kunde inte heller hantera rebellerna och eftersom varken FN, Storbritannien eller USA ville ingripa vände han sig i april 1995, när rebellstyrkor närmade sig huvudstaden, till Executive Outcomes (Singer, 2004 s. 112).

EOs kontrakt, vilket totalt kostade 35 millioner USD, ca en tredjedel av landets militära budget (Singer, 2004 s. 112, 114), kunde till en början inte betalas varpå Branch-Heritage, ett gruvbolag, betalade det första kontraktet mot att de fick rättigheter till gruvdrift i landet (Singer, 2004 s.112). Kontraktet gick ut på att: säkra Freetown, återta landets resursrika områden, förstöra RUFs högkvarter samt att återta RUF-kontrollerade områden (Kinsey, 2006 s. 63).

Executive Outcomes inledde sin verksamhet samma månad, med 160 soldater och blev utrustade med material och uniformer av regeringen (Singer, 2004 s. 112). Inom nio dagar hade man drivit rebellstyrkorna in i djungeln, tränat regeringssoldater och också en milis bestående av jägare med kännedom av djungeln, återtagit diamantfälten i Kono på två dagar varpå man flög in 200 soldater för att inta ett RUF-fäste, vilket fick RUF att förhandla med regeringen (Singer, 2004 s. 113).

I februari 1996 hölls det val i Sierra Leone och Ahmed Tejan Kabbah valdes till president (Singer, 2004 s.113f). I oktober samma år drog sig RUF ur fredsförhandlingarna varpå EO ingrepp igen och intog RUFs högkvarter. Detta ledde till att RUFs ledare i november skrev på ett fredsfördrag med invändningen att EO skulle lämna landet, vilket de gjorde i januari 1997 (Singer, 2004 s. 114).

I maj 1997 störtades Kabbahs regering, till stor del beroende på att landet fortfarande inte hade ett ordentligt försvar samt att man inte haft råd att betala för en FN-intervention. Ett nytt inbördeskrig startade och nyval kunde inte hållas förrän 2002 (Singer, 2004 s. 114f)

4.2 Executive Outcomes rättfärdigat?

Fallet med Sierra Leone och Executive Outcomes är speciellt när det kommer till PMCs. De företag som sysslar med militära arbeten brukar påpeka sin skyddande eller bevakande roll samt att de är PSCs, säkerhetsföretag. Executive Outcomes sålde in sig som en egen, fullt funktionell, armé med möjlighet för strid och för träning av soldater. Går det att rättfärdiga deras inblandning i Sierra Leone enligt de principer vi utvecklat?

Rätt intention är den första principen i *jus ad bellum*, vilken menar att man bör sträva efter varaktig fred, försvara det allmännyttiga eller skydda en nödsatt befolkning. Man kan förutsätta att EOs intentioner var de som de kontrakterades att göra; säkra Freetown, återta resursrika områden, inta RUFs högkvarter och

återta RUF-kontrollerade områden. Huruvida dessa mål uppfyller kraven om rätt intention är inte helt klart. Försvar av det allmännyttiga och undsättning av nödsatt befolkning skulle man kunna argumentera för att det går in under säkringen av Freetown. Detta är Sierra Leones huvudstad med en stor andel civila och var även sätet för den Sierra Leonska, provisoriska, regeringen. Genom att skydda regeringen skulle man kunna säga att det allmännyttiga skyddas, dock bör det påpekas att i en stat som står på kanten till kollaps är det osäkert hur stor nytta en regering kan tillföra landet. Årtagandet av resursrika områden var ett nödvändigt mål både för den provisoriska regeringen och för EO. För regeringen var det dess största inkomstkälla och för EO var det verksamhet i detta område som slutligen skulle betala dem. Detta mål strider totalt mot principen att man inte får strida för vinnings skull, vilket i sig är problematiskt för alla PMCs.

Målen att inta RUFs högkvarter och återta RUF-kontrollerade områden kan ses som en rättfärdig intention, då den provisoriska regeringen utlovat val men antagligen inte kunnat genomföra dessa med fortsatt RUF motstånd. Vi menar att genomförandet av allmänna val kan leda till ett mer stabilt tillstånd och eventuellt även till varaktig fred. I och med att RUF motsatt sig resultat i tidigare val, kan det då ha varit motiverat att kväsa deras uppror, under förutsättningen att syftet var att kunna genomföra utlovade reformer.

Rättfärdig sak är en absolut princip. Antingen strider man för en rättfärdig sak eller inte. Självförsvar, försvar av andra, återuppbyggnad av fred, försvar av mänskliga rättigheter och bestraffning av brottslingar räknas som rättfärdig sak. Det går att hävda att EOs inblandning i Sierra Leone uppfyller flera av dessa kategorier. Det går att från den provisoriska regeringens sida att hävda behov av självförsvar då själva staten stod under angrepp och det går att härleda detta till EO genom att hävda att de stred för försvar av andra. Vidare går det också att hävda att man stred för återuppbyggnad för fred, enligt de argument som framfördes ovan. Försvar av mänskliga rättigheter går absolut att hävda att man stred för då RUF använde sig av en taktik som strider mot de allmänna mänskliga rättigheterna, något som den nationella armén i viss utsträckning även gjorde. Huruvida man kan hävda att man strider för att bestraffa eller fånga brottslingar är aningen mer komplicerat. Det är förvisso klart att RUF agerade brottsligt i och med den taktik de använde men det gjorde som sagt medlemmar av den nationella armén också. Frågan kompliceras ytterligare genom att den regering som kontrakterade EO tagit makten genom en kupp och vem som egentligen är en brottsling blir oklart.

När det kommer till regeringens makttagande ställer detta frågor rörande om principen om legitim auktoritet. Legitim auktoritet har stater och FN. Huruvida den provisoriska regeringen räknas som en legitim auktoritet är oklart då dess existens inte var på ett folkligt mandat utan snarare som en respons på den tidigare regeringens oförmåga att kontrollera landet. Möjligen kan man argumentera att man genom att benämna sig själv som en provisorisk regering och utlovat val skaffat sig någon form av legitimitet, men detta är högst oklart.

Proportionalitet i utfall och sista utväg är principer som man ganska lätt kan argumentera för att kraven uppfylldes för. Att inte göra något åt ett inbördeskrig är oerhört ansvarslöst som stat och kommer med största sannolikhet att leda till att

staten kollapsar eller får en kraftig omstrukturering av maktförhållanden. Att det i detta fall handlade om en sista utväg att kontraktera EO står klart då man dels försökt blidka RUF genom att hålla val, dels genom att man sökt hjälp från FN, USA och Storbritannien innan man kontaktade EO.

När det kommer till utsikter om framgång till rimliga kostnader får man anta att det gjordes en slags cost-benefit analys av den provisoriska regeringen och av EO innan man slöt kontrakt. Från den provisoriska regeringens sida får man anta att man tog med i beräkningen vad det skulle innebära om man skulle förlita sig på sin armé som uppenbarligen inte kunde hantera situationen i landet, samt EOs tidigare framgång i Angola, där de kontrakterats för att strida mot UNITA, en gerillarörelse liknande RUF. Kostnaden för den provisoriska regeringen uppkom totalt till 35 millioner USD för EO och en viss förlust genom att lova gruvdrift till Branch-Heritage. Att kostnaden var en tredjedel av statens årliga utgifter för militären och att alternativet hade varit en total utebliven inkomst från råvaruförsäljning talar för att man ansåg att detta var en godtaglig kostnad samt att man litade på att EO kunde upprepa framgången i Angola.

Diskriminering och proportionalitet är ledorden för *jus in bello*, det vill säga att man inte ska ha civila mål samt använda övervåld. I de mål som EO blev kontrakterade att utföra står det inget om hur man ska hantera civila. Singer menar dock att det inom EO fanns en känsla av post-apartheidisk upprättelse, där man fick användning av de kunskaper, som en gång använts mot civila, för att nu skydda dem (2004 s.103). I många byar blev EO hyllade som hjältar när de rullade in i dessa (Singer, 2004 s. 103). Det ska dock tilläggas att det finns rapporter som hävdar att man snabbt upp radiokommunikation från EOs piloter, som inte kunnat se skillnad på stridande och civila och fått ordern att "döda alla" (Singer, 2004 s. 218).

En intressant aspekt med EO i Sierra Leone är att de blev utrustade med uniformer från den Sierra Leonska armén. Detta tyder på att trots att de var ett inhyrt företag kan ses som en förlängning av den nationella armén och på så vis tydligt kunnat räknas som stridande, med alla de rättigheter och framförallt restriktioner som kommer med detta. Detta är viktigt då, som vi påpekat tidigare, detta annars kan vara ett problem i klassificeringen av PMCs verksamhet.

När det kommer till EOs användande av proportionella medel kan man i stora drag säga att de inte tog till övervåld i allt för stor utsträckning. De använde sig av material som gick att köpa på den öppna marknaden som i princip var tillgänglig för alla. Deras framgångar baseras snarare på överlägsen och annorlunda taktik. Till en början använde man sig av överraskningsanfall understödda av flygvapen och i takt med att kriget fortskred valde man att lägga till kontinuerliga framryckningar till dessa. Man använde även mörkerkameror för att kunna strida på natten. Även här finns det rapporter som mörkar bilden en aning. Dessa säger att EO använd sig av splitterbomber, napalm och vakuumbomber. Splitterbomber är olagliga enligt internationell rätt, likaså är napalm om det används i närheten av civila. Vakuumbomber anses ofta strida mot diskrimineringsprincipen då de dödar allt liv inom dess verkningszon.

Huruvida EOs operation i Sierra Leone var rättfärdigat eller inte är inte helt lätt att besvara. Det beror på hur man gör avvägningar enligt de principer vi ställt

upp, samt hur man värderar avvikelser från dessa. I det stora hela anser vi att EO-operation i Sierra Leone var rättfärdigad både från deras håll och från Sierra Leones.

4.3 Blackwater i Irak – händelsen vid Nisourtorget

Det privata säkerhetsföretaget Blackwater grundades av före detta soldater som arbetat inom Navy-Seal i den amerikanska armén (Isenberg, 2009, s. 75). År 2007 hade Blackwater nått en hög och betydelsefull position inom marknaden för PMCs. Förutom de tusentals privata soldater som arbetar i olika delar av världen har företaget också en stor databas av folk som kan kallas in när som helst. Företaget har också en privat flygstyrka och världens största militäranläggning (Scahill, 2008, s. 54).

I början av 2000-talet fick Blackwater en stor summa pengar för att bland annat skydda USA:s utsände för att överse återuppbyggnaden av Irak, Paul Bremmer. Sedan dess har det blivit flera uppdrag i Irak för Blackwater (Sizemore & Kimberlin, 2006-07-24; Isenberg, 2009, s. 76). Privata militärföretags inblandning i Irak hade gått allmänheten förbi. Det var inte förrän händelsen i Fallujah i mars 2004 som allmänheten fick en inblick i hur dagens moderna krig hade börjat privatiseras. En konvoj med skydd var på väg när den överrumplades av en grupp irakier. Bilarna sattes i brand och fyra människor dödades, däribland två som sedan hängdes upp på en bro över floden Euftrat. Händelsen filmades och kunde sedan ses över hela världen. Detta ledde till en attack på Fallujah ledd av den amerikanska armén som gensvar på det som hänt (Sizemore & Kimberlin, 2006-07-26).

Det är inte denna händelse som vi vill tillämpa vår teori på. Vi tar upp en sådan händelse för att påvisa att Blackwaters tid i Irak inte har varit utan komplikationer och konflikter, men framförallt eftersom denna händelse gjorde att världen fick upp ögonen för denna typ av aktörer. Händelsen som vi tänkte analysera med hjälp av vår teori är skjutningarna vid Nisourtorget i Bagdad, där 17 irakier dödades och ett flertal sårades (New York Times, 2011).

Skottlossningen vid Nisourtorget i Bagdad skedde den 16:e september 2007 när en explosion i staden redan hade skapat oroligheter (New York Times, 2011). En konvoj med bilar kom körande mot Nisourtorget med Blackwater-män som skydd. All trafik blev ombedd att stanna för att låta konvojen komma förbi. Samtidigt kom en bil, som ännu inte hade blivit stoppad, körandes in mot torget. När konvojen kom in på torget gjorde den en plötslig helomvändning och började köra på en gata med enkelriktad trafik. Ett skott från en av konvojbilarna träffade en civil bil som stod i vägen för konvojen. Dess förare blev skjuten i huvudet och dog, vilket ledde till att bilen åkte framåt av sig själv. Denna rörelse fick samtliga bilar i konvojen att börja skjuta på omgivningen, då Blackwater-männen ansåg att bilen inte saktade ner och kom rakt emot dem (Scahill, 2008, s. 4-5). Vittnen säger

att konvojen inte blev beskjuten innan Blackwater-männen började skjuta och att civila var tvungna att fly undan skotten (Scahill, 2008, s. 7). Skottlossningen varade i femton minuter. Amerikanska statstjänstemän rapporterade senare att fronten inte var enad bland männen som sköt. Vid flera tillfällen skrek någon "eldupphör" (Scahill, 2008, s. 8). Denna rapport stämmer överens med uppgifterna som en irakisk advokat, som befann sig på torget under händelsen, också gav i efterhand (Glanz & Rubin, 2007-10-03). Blackwater uppgav senare att deras män hade blivit beskjutna och därför handlade som de gjorde (Scahill, 2008, s. 8-9).

Denna händelse har lett till att den irakiska staten har krävt en större suveränitet och mer kontroll över de privata aktörer som opererar i landet. Dessutom skapades det också en internationell debatt om privata kontraktörers roll i dagens krig. De inblandade Blackwater-männen blev anklagade för dråp. Dock lades fallet ner för att sedan återöppnas i april 2011 (New York Times, 2011).

4.4 Blackwater rättfärdigat?

Att försöka analysera denna händelse utifrån våra utvecklade förutsättningar är redan från början en svår uppgift, som med vilken annan händelse i krig som helst. Det finns alltid två sidor; två skildringar av en och samma händelse. Därför blir bedömningen också subjektiv i det hänseendet att vi som analyserar själva väljer vilken sida vi ställer oss på.

Om vi tittar på Blackwater utifrån första kriteriet i JWT, *jus ad bellum*, börjar vi med första principen. Rätt intention enligt vår teori menar att PMCs intentioner kan skilja sig från den kontrakterande aktörens. I båda situationerna kan det bli svårt att avgöra om den intentionen är rättfärdigad eller inte. I fallet Blackwater bestod uppdraget i att köra konvojen säkert genom Bagdad till den säkra zonen. Det kan antas att Blackwater-männen hade tillåtelse att besvara attacker med våld då de var beväpnade (New York Times, 2011). Sedan är frågan om de verkligen hade tillåtelse att avfira vapen vid den minsta risken för en attack. Utfallet stod, enligt de källor vi använt oss av, i ett ojämnt förhållande till faran som hade funnits på platsen.

Den andra principen, rättfärdig sak, anser endast att skäl som självförsvar och försvar av mänskliga rättigheter kan vara en rättfärdig sak att kriga för. I fallet med Blackwater-männen säger de sig ha försvarat sig mot en attack och därför skjutit på omgivningen. Men vittnen såg det motsatta; att det inte förekom någon attack innan Blackwater-männen började skjuta. Beroende på vilka utsagor man väljer att utgå från kan händelsen på Nisourtorget anses vara rättfärdigt i hänseendet att vara en rättfärdig sak. Vi väljer dock att lita på vittnena och värderar att händelsen inte kan rättfärdigas i detta hänseende.

Principen om proportionalitet i utfall är väldigt nära knuten till principen om proportionalitet i angrepp och medel. Om vi nu utgår från att vi tror på vittnenas utsagor, så stämde Blackwater-männens agerande inte överens med graden av fara som fanns. Det var en oproportionerlig bemötning av en icke-existerande attack. Det agerandet går inte att rättfärdiga överhuvudtaget. Varken från den ena eller den andra principen om proportionalitet. Att Blackwater-männen agerade som de gjorde är svårt att rättfärdiga med hjälp av principen om sista utväg. Enligt utsagor verkar de inte ha försökt andra tillvägagångssätt innan de började beskjuta sin omgivning. Att använda vapen kanske helt enkelt var det tillvägagångssätt som kändes mest naturligt i ögonblicket? Men tänkte Blackwater-männen på följderna av sitt agerande innan de påbörjade skjutningen eller var detta deras reflexmässiga svar?

Att det ska finnas en utsikt till framgång till godtagbara kostnader kan tyckas självklar. I fallet med Blackwater kan männen ha ansett att de hade en utsikt till framgång. Framgången blev i detta fall att 17 personer dog och konvojen kunde köra från platsen utan skador. Men vi anser inte att denna framgång var till godtagbara kostnader. Hur kan 17 civilas död vara en godtagbar kostnad för en händelse, som skedde eftersom Blackwater-männen ansåg sig vara attackerade? Att endast civila dör i en strid där endast ena parten har tillgång till vapen kan inte vara en acceptabel eller rättfärdig framgång till godtagbara kostnader.

Blackwater-männen var på ett uppdrag för att skydda amerikaner genom Bagdad och detta kan förstås som en legitim auktoritet. Men denna legitimering av uppdraget kan inte rättfärdiga Blackwater-männens handlande i fallet vid Nisourtorget. De var inte sina egna legitima auktoriteter och kunde därför inte heller auktorisera ett sådant agerande. En korrekt krigsförklaring fungerar inte att tillämpa på detta fall, eftersom fallet inte var en tydlig strid med två eller flera parter som hade för avsikt att utkämpa en strid mot varandra. Dessutom var detta en händelse i ett större sammanhang och en korrekt krigsförklaring kunde därför inte göras.

Kriteriet *jus in bello* innehar den viktiga principen om diskriminering. Denna princip kan verkligen inte rättfärdiga Blackwater-männens agerande. Om det fanns människor som besköt konvojen, var det illa beräknat av männen ombord på konvojbilarna att skjuta slumpmässigt och inte sikta endast på angriparna för att rädda civila liv. Principen om diskriminering går ut på att civilas liv ska skyddas och inte avsiktligt dödas i strid. Men i fallet Blackwater verkar männen endast ha skjutit på civila och inte på sina angripare, om det fanns några sådana. Detta stämmer inte heller överens med principen om proportionalitet i angrepp och medel, som vi redan tagit upp. Fara och följderna står inte i balans med varandra.

Det är svårt att analysera en händelse som skjutningarna vid Nisourtorget i Bagdad. Att endast titta på händelsen utifrån de olika utsagorna som lagts fram gör det svårt att få en tydlig bild av vad som egentligen hände. Att sedan försöka tillämpa principer på fallet och därefter rättfärdiga, eller inte, ter sig svårt. Men utifrån våra principer har vi kommit fram till att fallet med Blackwater vid Nisourtorget inte var rättfärdigat. Alldeles för många principer ledde fram till den slutsatsen för att vi skulle komma fram till någon annorlunda insikt.

5 Slutsats

Vi har påvisat att principerna i JWT kan förändras och utvecklas för att bli mer användbara på PMCs. Dock har vissa principer, som principen om sista utväg, funnits komplicerade att tillämpa på PMCs, eftersom de inte överensstämmer med hur PMCs opererar och fungerar som företag. Principerna som inte har kunnat användas på PMCs har också utgått från staten som den dominerande aktören. Och det kommer de antagligen fortsätta göra, eftersom stora delar av vårt internationella system också utgår från den tanken. De principer som vi har kunnat omforma, framförallt de inom jus in bello, har blivit mer tillämpbara på PMCs som aktör. Men det vi har gjort är inte tillräckligt för att ändra på normen inom detta område. Förutsättningen för att en förändring ska kunna ske är att konventioner och internationell rätt måste förändras för att bli mer användbara på PMCs och andra icke-statliga aktörer. För att kunna förändra konventioner och internationell rätt anser vi att det är lämpligt att börja med att förändra JWT, som många gånger ligger till grund för dessa konventioner och lagar som krigsrätten. Det är här normen kan börja sin förändring. En annan förutsättning är att PMCs bör få en tydligare status i konflikter; som antingen kombattanter eller icke-kombattanter. Om PMCs räknas som kombattanter bör de kunna dömas som vanliga soldater. Annars kommer PMCs fortsätta arbeta i samma gråzon som idag. Vi menar alltså att PMCs bör arbeta under sin kontrakterande aktör.

När det kommer till att rättfärdiga PMCs i krig har vi kommit fram till att det går att se på det på olika sätt. I fallet med EO bedömde vi deras insats som helhet, medan i fallet med Blackwater bedömde en enskild incident. Detta ledde till två skilda slutsatser om deras rättfärdighet och ledde vidare till frågan; hur stora avvikelser från principerna i JWT kan man godta men ändå kalla en insats rättfärdigad?

Vi anser att en enskild incident inte nödvändigtvis leder till att ett krig i stort blir orättfärdigt, vi anser snarare att det måste finnas en systematik i avvikelserna för att dra den slutsatsen. Hade vi haft tillgång till en större bild av Blackwaters verksamhet i Irak, hade vi kanske kommit fram till att deras totala agerande varit rättfärdigat.

I och med att statusen av PMCs är oklar blir det rimligt att diskutera vilken inverkan deras agerande har på ett krig i stort. I EOs fall blir detta inte komplicerat eftersom deras insats i princip var kriget; deras agerande blir på så vis avgörande för att göra en bedömning av rättfärdighet eller ej. I Blackwaters fall är det inte lika klart eftersom de inte var en officiell stridande part, utan hade andra uppgifter.

6 Referenser

- Aggestam, Karin (red.), 2004. *(O)rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ Metod*. Danmark: Narayana Press.
- Bellamy, Alex J., 2006. *Just Wars: From Cicero to Iraq*. Cambridge: Polity Press.
- Chesterman, Simon & Chia Lehnardt, 2007. *From Mercenaries to Market*. New York: Oxford University Press.
- Esaiasson, Peter, Mikael Giljam, Henrik Oscarsson & Lena Wängnerud, 2007. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3:e uppl. Stockholm: Norstedts juridik.
- FN 1: *Förenta Nationernas stadga och stadga för den internationella domstolen*. <http://www.sfn.se/fn-info/om-fn/fn-stadgan/>. Hämtdatum: 2001-05-03.
- FN 2: *Förenta Nationernas allmänna förklaring om mänskliga rättigheter*. http://www.humanrights.gov.se/extra/pod/?id=71&module_instance=6&action=pod_show. Hämtdatum: 2011-05-03.
- Genèvekonv. 3: *Geneva Convention relative to the Treatment of Prisoners of War*. <http://www2.ohchr.org/english/law/prisonerwar.htm>. Hämtdatum: 2011-05-11.
- Genèvekonv. 4: *Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (2nd part)*. <http://www2.ohchr.org/english/law/civilianpersons.htm>. Hämtdatum: 2011-05-03.
- Glanz, James & Alissa J. Rubin, 2007-10-03. "From Errand to Fatal Shot to Hail of Fire to 17 Deaths", i *New York Times*. Nyhetsartikel. <http://www.nytimes.com/2007/10/03/world/middleeast/03firefight.html?scp=2&sq=blackwater%20nisour%20square&st=Search>. Hämtdatum: 2011-05-17.
- Howe, Herbert M., 1998. "Private Security Forces and African Stability: The Case of Executive Outcomes", i *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 36, nr. 2, s. 307-331.
- Höglund, Anna T. "Teologi, genus och rättfärdiga krig", i Aggestam, Karin (red.), 2004. *(O)rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur.
- Isenberg, David, 2009. *Shadow Force: Private Security Contractors in Iraq*. Westport, CT, USA: Praeger Security International.
- Kaldor, Mary, 2005 (1999). *Nya och Gamla Krig: Organiserat våld under globaliseringens era*. 2:a uppl. Göteborg: Daidalos AB.
- Kinsey, Christopher, 2006. *Corporate Soldiers and International Security: The Rise of Private Military Companies*. New York, NY, USA: Routledge.
- New York Times*, 2011-04-25. "Blackwater Worldwide". Ämnessida. http://topics.nytimes.com/top/news/business/companies/blackwater_usa/index.html?scp=1-spot&sq=Blackwater&st=cse. Hämtdatum: 2011-05-2.

- Pattison, James, 2008. "Just War Theory and the Privatization of Military Force", i *Ethics & International Affairs*, 2008, Vol. 22 nr. 2, s. 143-162.
- Protokoll 1: *Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*. <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/470?OpenDocument>. Hämtdatum: 2011-05-11.
- Reitberger, Magnus. "Krig", i Beckman, Ludvig & Ulf Mörkenstam (red.), 2009. *Politisk teori*. Malmö: Liber AB.
- Scahill, Jeremy, 2008 (2007). *Blackwater: The Rise of the World's Most Powerful Mercenary Army*. New York, NY, USA: Nation Books.
- Singer, P.W., 2004. *Corporate Warriors: the Rise of the Privatized Military Industry*. USA: Cornell University Press.
- Sizemore, Bill & Kimberlin, Joanne, 2006-07-24. "Profitable Patriotism (continued)", i *The Virginian Pilot*. Reportage. <http://hamptonroads.com/node/66221>. Hämtdatum: 2011-05-16.
- Sizemore, Bill & Kimberlin, Joanne, 2006-07-25. "Blackwater: On the Front Lines", i *The Virginian Pilot*. Reportage. <http://hamptonroads.com/node/66271>. Hämtdatum: 2011-05-16.
- Sizemore, Bill & Kimberlin, Joanne, 2006-07-26. "When Things Go Wrong", i *The Virginian Pilot*. Reportage. <http://hamptonroads.com/node/66341>. Hämtdatum: 2011-05-16.
- Walzer Michael, 1992 (1977). *Just and unjust wars*. 2nd ed. USA: BasicBooks.
- Walzer, Michael, 2004. *Arguing about war*. Yale: University Press.
- Österdahl, Inger. "Ett rättfärdigt krig är ett folkrättsligt tillåtet krig", i Aggestam, Karin (red.), 2004. *(O)rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur.